

LEHET-E KIALAKULT GÖRGEY-IKONOGRÁFIÁNK?

Gondolatok Sidló Ferenc: Görgey Artúr (Görgei Arthur) miskolci szobra kapcsán

GODA GERTRÚD

Görgey Artúr alig egy év alatt végrehajtott dicsőséges, bátor és megfontolt hadvezéri sikere felmagasztalta a magyar szabadságharcot. De mindez kevésnek bizonyult ahhoz, hogy megkapja méltó helyét a nemzet történelmi tudatában. A sors kegyelme folytán kijárt neki a kétséges megítéltetésű világsi döntése után 57 életév emberi méltóságban s abban a hitben; bírálói felnőnek elképzeléséhez. Tetteit azóta több nemzedék értékelte újra meg újra, a hadtudomány régtől elfogadja a mártíromságot elvető ésszerű megoldását, mások még most 150 év távlatából is egy nagy lehetőség fel nem ismerésével vádolják. Ez a kettős megítéltetés elegendő ahhoz, hogy a képzőművészetben alakja ne váljék egyértelművé. Másként örökítette meg a csatáiban részt vevő fiatal Than Mór, mint Horvay János szobrászművész. Ő 1908-ban a budapesti Kossuth-émlékműegyüttes mellékalakjának mintázta Görgeyt, gúnyolódva, mint a marcangoló „Lelkiismeret” szobrászi megtestesítőjét.¹

Görgey születése idején családja már csak kisnemesi rangon állt, de a kor szokása szerint készítették magukról arcképet,² így Görgeynek gyermekkori ábrázolata is megmaradt.³ A szabadságharcot megelőző életének három évtizedéből a portretirozónak nem kellett még különösebben a jellem megragadására törekednie. Egyszerűen a hasonlóság volt az elvárás. Talán nem is találkozott ekkor még egyéniségének megragadására képes művésszel, s mint magánembernek erre nem volt miért törekednie sem.

Csak 1848-as színrelépése és sikerei indokolták a jellemportré megszületését. A forradalom idején a 30 éves Görgey élete teljében volt, kialakult személyiségként határozott karakterjegyekkel bírt. Bár a róla készült két ismeretes daguerrotip felvétel is mutatja: vonásai meglehetősen szelídek voltak, s ezzel nem kis feladat elé állította arcképfestőit. Domborulatos koponyájára és tekintetének kifejezésére hagyatkozhattak csupán. Rövidre nyírt kopaszodó feje, gondozott bajsza és szakállá öreg koráig díszbe volt arcának.

Érdeemes megfigyelni, hogy a kamera előtt mindkét esetben fegyvertelenül látjuk. Pedig C. Wilhelmb Gizella a sikeres tavaszi hadjárat, 1849. május 21-e utánra datálja azokat. Strelisky Lipót pesti fotográfus kényelmes karosszékebe ültette a Budát felszabadító tábornokot. Görgey szivart tart kezében, s egy biedermeier polgár módján foglal helyet. De így is látszik testének rugalmas, kiművelt, délceg tartása, s a figyelem arcának nyílt tekintetére összpontosul.

¹ Görgey Artúr élete és működése Magyarországon (Magyar Nemzeti Múzeum katalógusa 1990.) Szerk.: Simon V. Péter, Életrajz: Gerendás Lajos, ikonográfia: Cennerné Wilhelmb Gizella 93.

² Herman Ottó Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményében megtalálható a Görgey család tagjainak kisméretű arcképe (Ltsz. 97.8. Görgey Julianna, 97.9. Görgey Anna, Namény Pálné, 97.10. Namény Pál)

³ i. m. Szombathely Smidt-Múzeum Ltsz. SI.71.1345. 17.

Barabás Miklós: Görgey Arthur (1849)

Görgey a másik, az ismeretlen műtremből való felvételen is lemond a militáris attribútumokról, de némiképp „katonásabban” – atillája nyílásában nyugtatja kezét (lásd Napóleon-ábrázolások). Ebből a lefegyverzettségből igen jellemző magatartás olvasható ki. A gyermekkorától hadiiskolában nevelkedett Görgey később a katonáskodást nem választotta hivatásának. Természettudománnyal, kémiával foglalkozott, s csak a történelmi pillanat készítésére adja sokrétű tudását és szervezőképességét a szabadságharc javára. Sokkal inkább egy mundért viselő polgár, mint az oktalan virtusokért fegyvert rántó katona benyomását kelti.⁴

Az arckép ikonográfiánál mindenképpen kiinduló helyzetnek kell tekintenünk eme objektív portrékat még akkor is, ha egyikén sem engedte meg a technika, hogy Görgey viselje az általa állandóan hordott fiatalkori szemüvegét, ami különben elmaradhatatlan kelléke volt arcának. Azért is volt ez olyan jellegzetes dolog, mert igen kevesen hordtak még állandó használatra szemüveget. E segédeszköz –

mint látni fogjuk – nagyban segítette személye beazonosítását.⁵ A felvételek készültkor tehát levette azt, s amint a gyakorlatból tudjuk, ezáltal az arckifejezése idegenné lett, tekintete az eredetiségét elvesztette. Ezt veszik át helytelenül a felvételeket később felhasználó grafikák, vízfestmények alkotói, valamint az 1899-ben megjelent Történelmi arcképcsarnok névtelen illusztrátora.⁶

Kezdetekben a sikeres hadvezérről, a tábornokról, a miniszterről, a fővezérről tisztelgő és propagandisztikus ábrázolások készültek s ezen felül tablókat állítottak össze ilyen felirattal: „Magyarország utolsó támaszai”, „A magyar szabadságharc vezérei”, ... ahol meglehetősen sematikus módon, de felismerhetően (szemüveggel) ábrázolták. Úgy látszik e szemüveg arcának olyan fontos velejárója lett (lásd gúnyrajzok és allegorikus ábrázolások), mint Kossuthnak a körszakáll, vagy Bemnek a tollas tábornoki kalap.

A témával foglalkozva ki kell emelnünk Barabás Miklósnak 1849-ből való Görgey-arcképét. Minden bizonnyal a rajz természet után készült, amire az ajánlás is következtetni enged, s az a tény, mely szerint a tábornok neve az általa használatos módon „i”

⁴ I. m. 121.

⁵ Ismeretlen művész: Magyarország utolsó támaszai című litográfia MNM MTK cs 8397, 7703, 55704, 7181.

⁶ Paczka Cornélia 1914-ben készült Görgey-arcképe. i. m.

végződéssel íródott fel.⁷ Míg Jókai az utókor szemében „kiérdemesült” az „y” elhagyására, Görgeynek ez nem járt ki, olyannyira, hogy az Akadémia helyesírási útmutatása több kiadása ki sem tér a név írásmódjára.⁸

Barabás a főparancsnok esetében sem tud változtatni biedermeierizmusán. Mundért öltött fiatal házasember néz velünk szembe szelíden boldogan, pedig Görgey belső indítatásból volt katona. Az általa „marionett”-nek nevezett huszárezredét (Nádor huszárok) 1845 nyarán azért hagyta ott, mert nem volt módja társadalmi hátránya miatt a tehetségét megillető előmenetelre. Tudását ki nem használva főhadnagyodik. 1845 őszétől 1848. április 13-ai ismételt hadbaállásáig sikeres vegytani tanulmányokat folytat, ami a Lembergi Egyetem segédtanári kinevezésével zárul.⁹

Nem elég a művésznek a jellemportré megszületéséhez jó baráti kapcsolatban lennie ábrázoltjával, sokkalta inkább véleményét kell megfogalmaznia. S ez az, ami hiányzik Barabás ouevre-jéből anélkül, hogy lekicsinylenénk a gazdag arcképcsarnok megalkotóját. Azzal a ténnyel, hogy „fürges ecsetjével” korának szinte valamennyi jelentős egyéniségét megörökítette kitűnő esztétikai érzékkel – nagy szolgálatot tett. Mondandóm megvilágítására vegyük a jól ismert példát Petőfi arcképéről. A fennmaradt daguerrotip portré több lendületet, forrongást feltételez a technika realitást követő volta ellenére is, mint Barabás Petőfi-arcképe. Holott Barabásnak és valamennyi festőművésznek feladata a kiemelés, a hangsúlyozás, az elhagyás, hogy a figyelem a leglényegesebb pontra terelődjék. Barabás érezhette ebbéli képességének hiányát minden ünneplés és siker ellenére is. Érdeklődése talán azért fordult a daguerrotip készítése felé.¹⁰

Ha Görgey győzedelmes hadügyminiszter portréját tekintjük,¹¹ hajadonfőtt látjuk továbbra is szemüveggel, de a hős már karddal jelenik meg, s jobb kezét megalégedetten csípőre teszi. Az ábrázolt ifjú szép katonai sikereket maga mögött tudó parancsnokká lett. E megfogalmazás ismeretlen szerzőtől való másik verziója az, mely szerencsénkre kezdi kiszorítani az „ábrándos változatot”. (A Rubicon című lap 1995. 1–2 számában illusztrációként jelent meg.¹²) Ezek háttérében a budai ostromra utaló architektonikus

*Strelisky Lipót daguerrotip felvétele
1849. május 21-e után*

⁷ Barabás Miklós papír, lavírozott krétarajz Jelzés „Barabás M. 1849. természetről(?) Görgei Arthurnak” MNM MTKcs Ltsz. 10836 és Barabás Miklós Görgeyről festett olajképe 1882-ből (Barabás életmű katalógus 1944. 2281 szám).

⁸ A magyar helyesírás szabályai. Akadémiai Kiadó Bp., 1963.; valamint *Kosáry Domokos: A Görgey-kérdés története* Bp. 1994. 10–11.

⁹ *Gerendás* i. m. 21.

¹⁰ Doctor Alberttel együtt folytatott fotografusi tevékenységet. *Végyvári Lajos: Kétszáz év magyar festészet.* (katalógus) Herman Ottó Múzeum Miskolc, 1982. 4.

¹¹ „Győzedelmes hős” litográfia 1849-ből. Jelzés: Mandelló J. Pesten, i. m. 44.

¹² C. Wilhelmb Gizella Sadler Károly rézmetszetének tartalma MNM MTK cs Ltsz. 57.21.

*Krauser rajza nyomán: Görgey
hadügyminiszter hivatalos arcképe*

*Tyroler József: Görgey Artúr
(színezett rézmetszet)*

A. Colette: Magyarország utolsó támaszai (1849)

részletek láthatók. A Kossuth-bankókat metsző Tyroler József is egy csataképi háttér elé applikálja a fehér lován ülő, dicsőséges Görgeyt. De ez már a nemzeti romantika

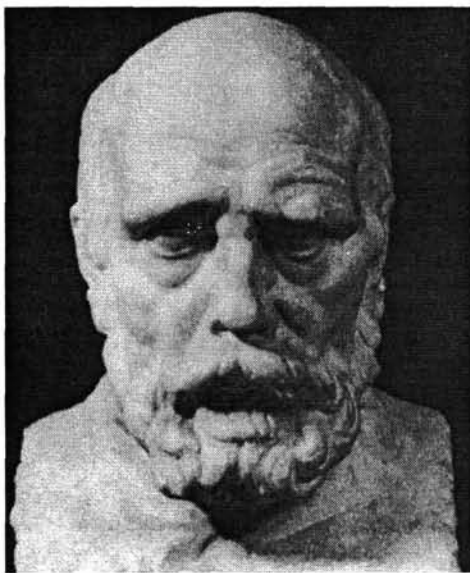
idilli felfogásában fogant, akár a francia királynő kegyeire is pályázhatna a derék vitéz. A sokszorosító grafika utólagos színezése is hozzásegít a mézeskalácsot idéző gondolat-társításhoz.¹³

A hősből a történelem gyorsan árulót csinált, és ehhez is meg vannak a képi vonatkozások. Ezzel csak annyit szándékozunk foglalkozni, mint a kor lelkületének egyik szegmensével,¹⁴ ami még 1871 után is érezhetően megvolt. A másik, a sokkal csendesebb, a tisztelet övezte Görgey-kultusz, az élő hős személyét vette körül. A Visegrádon visszavonultan élő Görgeyről talán még azok is készítettek portrét akik nem teljesen értettek egyet a tetteivel, de a rágalmatok méltósággal megélt egykori fővezért a művészek feltétlen respektálták. László Fülöp (1901), Paczka Ferenc (1887, 1916) olajfestményei, de Strobl Alajos (1881), Holló Barnabás (1898), Telcs Ede (1907), Zsákodi Csiszér János (1911), Kisfaludi Strobl Zsigmond (1913) szobrai jelzik, hogy a kor művészeit mennyire foglalkoztatta – s valószínűleg különösebb megrendelés nélkül – Görgey jellemrajza. De a társadalmat is, hiszen Strobl Alajos műve ott szerepelt a millenniumi rendezvények sorába illeszkedő, az új Múcsarnokot avató kiállításon is.

1930-tól ismételt lendületet vett a Görgey-kultusz. Ennek társadalmi okát nem feladatunk boncolgatni, inkább figyeljük meg az ahhoz kötődő ikonográfiai változásokat. 1934-ben – az országban elsőként – került köztéri elhelyezésre Miskolcon a Sidló Ferenc által mintázott mellszobor.¹⁵ Ezt gyakorlatilag csak egy követte, az ifj. Vastagh György (1868–1946) által készített és a budai Bástya sétányra kihelyezett lovas szobor. Ez utóbbit 1935-ben avatták és 1945-ben már meg is semmisült (vagy részleteiben lappang valahol)*.

Telcs Ede: Görgey-plakett (1907)

Kisfaludi Strobl Zsigmond: Görgey márvány brüsz (1913)

¹³ Tyroler József (1822–1860) kézzel színezett rézmetszet MNM MTKcs Ltsz. 1522.

¹⁴ Litográfia Kászonyi Dani festménye nyomán, 1850. Hamburg MNM MTK cs Ltsz. 96.03. Litográfia Kleinfelder Károly: Görgey álma (1871 után) MNM MTK cs Ltsz. 55.1002.

¹⁵ Zsákodi Csiszér János domborművét 1933-ban a Görgey-bérc emlékművére kihelyezték, ahonnan az gyorsan és nyomtalanul eltűnt.

*1998. májusában ifj. Vastagh Gy. elképzelését figyelembe véve Marton László rekonstruálta a szobrot, ami azóta új helyen, Budán a Fehérvári bástyán látható.

Sidló Ferenc: Görgy Artúr szobra (Kulcsár Géza felvétele 1997.)

A felavatott Görgy-szobor az alkotóművésszel és a Görgy család tagjaival (1934) (Megay Géza felvétele)(HOM Negatívvtár 47.797.)

A Sidló alkotta mű – (Miskolc Városszépítő Egyesületének köszönhetően) – négy és fél évtizednyi szünet után ismét felállításra került. 1997. november 7-én volt újbóli leleplezése.

A Vastagh-féle Görgy lovas szobor bronzmodellje szerencsénkre megmaradt, s a Hadtörténeti Múzeumban látható.¹⁶ Az állatszobrászatban kimagasló művész a két test harmonikus együttesét megteremtve – mégis kissé sematikusán – erős kézzel kantározva

¹⁶ Hadtörténeti Múzeum Ltsz. 85.121.

ábrázolja a lovat és lovasát. Ez a megfogalmazás illik is a nagy feladatot, az önkéntesekből verbuválódott hadtestet kialakító hős emlékének. Mintha Görgey 1849. május 21-én a Svábhegyről szemlélné a zseniális tervét végrehajtó várívó katonákat. A méretében kicsi (45 cm) alkotás is monumentalitást sugall, ami kompozíciós összefogottságának köszönhető. E részletekre ki nem térő mintázási módra utal Genthon István megállapítása: „Görgey feje, a mű fókusza sikerült a legkevésbé”. (Magyar Szemle 1937. 236.) Szinte puritán öltözékben, fedetlen fővel, de tartásában mindenképp a feladatoknak eleget tevő ember méltóságát hordozza.

Ugyancsak kabinet méretű mintája maradt meg annak a még 1898-ban készült, Holló Barnabás (1865–1917) által mintázott lovas szobornak is, melyet Zichy Nepomuki János mint magánember rendelt meg nagylánghi kastélya számára.¹⁷ A felállított eredetinek is, és annak Bemről készült párdarabjának is rég nyoma veszett. Holló Barnabás: „Görgey lovasszobra sebesülése után” címet viselő alkotása (1898) egy, a szabadsapatokat összefogó kuruc vitézre emlékeztet, aki maga is részt vállalt a küzdelmekből, s kritikus helyzetekre gyorsan reagálva „Utánam”-ot kiált. Komáromnál szerzett súlyos fejsebével ül a nyeregben Görgey és nyugalommal néz szembe az 1849-es történések felett félszáz év múltán is vitázókkal. E felfogást emelte ki Králik Lajos, mint aminek eszméjét a későbbiekre nézve követendőnek tart.¹⁸

Králik nagy látókörű, művelt inventor módján a szükséges változtatásokra nézve is példát ad az egyetemes művészettörténetből. Az E. Fremiet fogalmazta Jeanne d’Arc (1874) párizsi szobrának egekbe nyúló kardmozdulatát és Moltke berlini emlékművének (1905) fennkölt méltóságát hozza fel példának, s ezen merőben más hangvételű két momentummal jól tapintott rá arra a felfogásbéli különbségre is, ami a két mű időbeli keletkezése okán tapasztalható volt Európa köztéri szobrászatában. E neobarokk előadásmódot a Rodin által képviselt anyagtalán festői impresszionizmus, s a vele ellentétes német A. E. Hildebrand antik elveket felelevenítő szobrai (és elméleti munkái) egyaránt nagy hatással voltak a magyar művészekre. Holló és Vastagh Görgey-megfogalmazása között is merőben más szobrászi elv érvényesül. (Králik elméleti szoboralkotását valóságos nem követte.)

Mint idáig látható volt, Görgeyt szinte kizárólagosan fedetlen fővel ábrázolták. Than Mór, aki a hadmozdulatok alkalmával is testi közelében volt, többféle öltözékben – nem hordott szabályos uniformist – örökítette meg. Fennmaradt róla; a csatákban rend-

Holló Barnabás:
Görgey sebesülése után (1898)

¹⁷ Králik Lajos: Görgey Arthúr: A vadaskodás. Szobra. Reliefjei. Képei Budapest, 1906. 90–92.

¹⁸ Králik i. m.

*Ifj. Vastagh György: Görgey lovas szobor
rekonstrukció (1934–1998)*

szerint vörös zubbonyát viselte, s amint a komáromi, ószönyi csataképek mutatják, tollas tábornoki kalapját a figyelem felhívására használta és azt a magasban lobogtatta.¹⁹ Méltóságának kijáró rangjelzőjét tehát nem tekinthetjük jellegzetes darabjának, mára az Bem József tábornok attribútumává vált. (Lásd: Istók János: Bem-szobor, Budapest, 1934.)

E viszonylag gazdag arcképcsarnokkal a művészek monográfusai is csak érintőlegesen (Than Mór), vagy egyáltalán nem foglalkoztak (Strobl Alajos). Csend vette körül Görgey természet után készült jellemportréit is.²⁰ De az élő történelmi alak megragadása nagy művészi kihívást jelentett a századforduló szobrászainak, – amivel – a művek bizonyítják; szándékoztak is élni. Strobl lombágakkal díszített, időskori bronzszobra (MNG, Ltsz. 33.95.) beszédesen utal a Görgeyek tölgyet kitépő címeralakjára. De mint látjuk küzdelemmel tölti el a művészt, hogy a határozott egyéniség összetett megítélését hogyan fogalmazza szoborrá. Ezúttal már nem a szobrászművészet szakmai értékét

kell vizsgálnunk, hanem attól sokkal összetettebb terminológiának, a jellemhordozó művészi képességnek, az ikonográfiát teremtő nagyságnak kell megfelelnie. Ez csak a két különleges személyiség ihletett találkozása esetén jöhet létre a teremtő Géniusz hatásként.

A művészetírás szuperlatívuszi terminusnak tekinti a Géniusz kifejezést és ezért igen ritkán használja azt. De technikától függetlenül akár fotográfiára is lehet alkalmazni, ha az olyan, mint Székely Aladár Adyról készített felvételei.

Fülep Lajos Izsó Miklós Arany János-portréját dicsérte föl, vagy Ferenczy István Debrecenben lévő Csokonai-márványbüsztjét úgy, hogy az ikonográfiát teremt. E művek oly erővel bírnak, hogy már nem a külső jegyek, a viseletek és a kellékek, hanem a tartalmi hatás ejti rabul a nézőt. Még a deheroizálásra hajló korunk művészei sem függetleníthetik magukat az ikonológikus arcképektől, mert akkor ábrázoltjuk nem lesz az aki.

Ha a Görgeyről született arcképeket ilyen szempont szerint vizsgáljuk, akkor még hátra van a példát mutató ikonográfia. Szisztematikus munkával Cennerné Wilhelmb Gizella gyűjtött egybe és publikált Görgey-ábrázolásokat, megengedve annak lehetőségét, hogy a bőséges felsorolás még nem teljes. Szobrunk esetében is mint tudott művet említi, amit mára a feledés homálya árnyékol. Mint a lovas szobrok esetében ezúttal is a köztérre készült mű előképére közgyűjteményben talált rá. (Magyar Nemzeti Galéria újkori osztályán található, Ltsz. 1981.70.)

¹⁹ Than Mór: Csataképei MNM MTKcs Ltsz. 10591,62.66,8802, Kiscelli Múzeum Ltsz. 23.212.

²⁰ Az 1990-ben szerkesztett MNM katalógus tárta fel először a Görgeyről tudott ábrázolásokat.

Miskolc közönsége a gyalázat elől az 1950-es években a Herman Ottó Múzeumba mentette be Görgey szobrát. Az orron esett sérülés lehet, hogy a világháború nyoma volt, de ennek ellenére is már 1985-től szerepeltették a Miskolc város történetét bemutató állandó kiállításon. 1997-ben restaurálta Kováts Tibor művész-restaurátor, s így alkalmas-sá vált, hogy az ismételten Görgey nevét viselő utca 28. szám alatt lévő múzeumépületé-nek portikuszára kihelyezzék (1997. november 7.).

E ritkaságszámba menő szoboremlék előzményét és helybéli kultuszát Dobrossy István dolgozta fel és egy mára szétszóródott Görgey-hadimúzeumhoz kapcsolta, ami az 1919-ben átszervezett 9-es kassai gyalogezred emlékének megőrzésére szolgált. Miskolchoz a szabadságharc alatt nem fűződött különösebb hadiesemény. Ezért már „a Borsod megyei honvédegylet ülésén (Sassy Csaba) éles hangon kelt ki a rehabilitáló mozgalom ellen” is.²¹ Az emlék nem annyira a miskolci honvédek tisztelete révén jött létre, hanem az elcsatolt felvidékiek fejezték ki általa ragaszkodásukat az új szerephez jutó anyaországi városban.

1930-ban a miskolci gyalogezred felvette a Görgey nevet, s 1934-ben a szobor eredeti avatásával egy időben utcát és teret is elneveztek róla. A 13-as Görgey honvéd-gyalogezred ünnepnapján május 21-én a következő szöveggel emléktáblát avattak: „*Görgey Arthúr (1818. I. 30.-1916. V. 21.) a magyar szabadságharc legnagyobb hadvezére. Honvédeivel első ízben a bányavárosokból jövet, 1849. február 22–24-ike közt vonult át városunkon Kápolna felé. Majd március derekán, a diadalmas tavaszi hadjárat küszöbén vezette vitéz hadait erre. Végül seregével Komáromból a Tiszántúlra tartva, július 23-28. közt, a vidéken vívta ki lángeszével túlerős orosz ellenfele maradandó csodálatát. Dicső névadója emlékére a m. kir. Görgey Arthúr 13. honvéd gyalogezred Miskolc, 1934. V.21.*”²² A Herman Ottó Múzeum negatívárában megtalálható az avatásra elkészült alkotás és a művész egy közös felvételen. (Ltsz. 47.797.798.)

A szobor elkészítésére szóló megbízást Sidló Ferenc (1882–1953), korának foglalkoztatott és elismert művésze kapta. Az 1882-ben született mester ez idő tájt akadémiai tanár és a művészeti közélet legmervadóbb csoportjának, a Szinyei Társaságnak nagy tekintélyű főtítkára volt. A híres balassagyarmati Madách-szobron, valamint a székesfehérvári Szent István lovas szobron dolgozik ekkor. Neve ma már kevésbé ismert, s csak mint a hazai szecesszió újraértékelése kapcsán kezd ismét felbukkanni. A gödöllőiekkel indult, úgy emlegetik, mint aki Körösfői-Kriesch Aladárral együtt alkotta a Marosvásárhelyi Kultúrpalotára épületszobrászati műveit. Ettől azonban sokkal többértékelés, filozofikus megközelítésű műveket alkotott, melyeken Rodin ismerete is felfedezhető (Madách).

Bécsi, müncheni tanulmányok után Rómában járt, ahol Michelangelo erőteljessége gyakorolt rá nagy hatást.²³ A népi szecesszióból a klasszicizáló akadémizmuson keresztül jutott el Meštrović expresszív dinamizmusáig. Egyik méltatója, Kampis Antal ezt írja róla: „Az egyszerű nagyvonalakat és bontatlan síkokat kedvelő, szűkszavú naturalizmusnak lett méltán sokra becsült mestere.”²⁴ A két világháború közötti Magyarország közterein ott voltak kedvelt monumentumai. Belülről feszített, szuggesztív hatású munkái alapján kortársaink méltatlanul elfelejtett jó szobrásznak tartják annak ellenére, hogy a

²¹ *Gerendás* hivatkozik az i. m-ben Mikszáth Kálmánra 89.

²² *Dobrossy István*: Miskolc írásban és képekben I. 121.

²³ Bécsben H. Bitterlich, Münchenben W. Rümman volt a mestere. 1906–1909 között Rómában járt. A „Gödöllőiekhez” 1908–11 között kötődött.

²⁴ *Kampis Antal*: Az újabb magyar szobrászat (A Szépművészetek könyve, Pesti Hírlap kiad. 1940. 517–518.

hivatalos megrendelésre készített alkotásai nem állták ki az idő próbáját. De számos tantványában tovább élt plasztikai elképzelése.

A miskolci Görgey-mellszobor is abba a „kupolisztikus” megfogalmazású művek sorába illeszkedik, ahol a nagy, erőteljes, letisztult formák mintegy szétfeszítik az anyagot. A szobrász megtalálta a Görgeyhez méltó kifejezést. Erről a markáns férfiról már elhihető, hogy a nemzet sorsát harctéren eldönteni képes logikával, erővel és eréllyel bír, s ha kell diktátor, aki átlátva a reménytelen helyzetet a romantikus életérzésen felülkerekedik, és megadással menti meg hazáját.

E szoborportré előzménye közül ki kell emelni Telcs Ede (1872–1948) megindítóan kifejező profildomborművét. De Telcs már nem a reálpolitikust, hanem az árulás vádjával szembesülő s azt megélni képes ember igazságát fogalmazta meg. Kisfaludi Strobl Zsigmond márványportréja a régmúlt dicsőségét újraélő idős embert mutatja. Sidló szobra már egészen más. Ő ereje teljében, a történelem adta teher egész felelősségével ruhazza fel a főparancsnokot. Mindazért amiért tisztelhető Görgey, Sidló megfogalmazni is képes volt. Ennek ellenére még mindig az az érzésünk, hogy nem sikerült egy elfogadható Görgey-ikonográfiát alkotni, s az csak részben a művészi hiányosság, inkább a változó korok megítéltetésének következménye. Hiába készült el 1934-re Sidló szobra, a leleplezésre országos rendezvényt szerveztek, azt végül is hallgatás övezte, regionális ügygé vált. Most az 1997. november 7-ei újraavatás ismét felhívta a figyelmet arra, hogy nem csupán a hős rehabilitálására, hanem azon meggyőződéses művészek újraértékelésére is szükség van, akik mint például Holló Barnabás, ifj. Vastagh György, Lux Elek, vagy Sidló Ferenc ikonográfiához vezető művészi invencióval rendelkeztek.

Nem söpörhető le a művészek azon rágalmakkal a művészettörténet-írás lapjairól, hogy „hivatalos művészként” kiszolgálták koruk uralkodó elitjét. Hiszen itt vannak az élő kortárs szobrászaink, akik ugyanezt tették a közelmúltban mindannyiunk tudtával és hallgatólagos egyetértésével, mert ez a hatalom természete. Ha demokrácia van, akkor az őket megillető tolerancia illesse meg azokat is, akik egy-két generációval előbb tették ezt, kiváltképp akkor, ha fel mertek vállalni és meg tudtak oldani egy feladatot úgy, mint ahogyan Sidló a miskolci Görgey-szobor esetében tette.

Görgey István, a hős szeretett testvére rehabilitálására megírt háromkötetes könyvében (1885–1888) így ír: „Görgey ügye végleg tisztázva van, de nincs kellően rendezve.”²⁵ S történt azóta változás?

IST ES MÖGLICH, EINE AUSGEBILDETE GÖRGEY-ICONOGRAPHIE ZU HABEN?

Artúr Görgey, dem erfolgreichsten General des ungarischen Freiheitskampfes um 1848–49 wurde auch jene schwere und viel diskutierte Aufgabe zuteil, vor der erkannten österreich-russischen Übermacht die Waffen niederzulegen. Wegen dieser Tat ist seine historische Rolle bis zum heutigen Tag umstritten: ein Held oder ein Verräter- und so bewegen sich seine künstlerischen Abbildungen auch zwischen diesen beiden Extremen.

²⁵ *Görgey István: 1848-49-ből címmel 1885–1888 között megjelent 3 kötetes könyve alapján.*

Seine authentischen Gesichtszüge werden an daguerreotypischen Aufnahmen bewahrt. Er hatte sanfte Züge, so konnte sich nur schwer eine nicht mehr biedermeierhafte klassizistische Darstellung über ihn herausbilden. Auf Gruppenbildern war er durch seine ständig getragene Brille erkennbar, die fast zu solch einem Attribut von ihm wurde, wie der Vollbart von Lajos Kossuth, (der übrigens auch nach ihm benannt wurde) und wie auch der Generalhut von József Bem. Auf den Gemälden, die seine ruhmreichen Schlachten verewigen, ist er – der Geschichte treu – an seinem roten Dolman und an seinem in der Hand geschwenkten Federhut zu erkennen. An seinem „offiziellen“ General- und später seinem siegreichen Kriegsminister-Porträt ist er barhäuptig, auch mit Brille, doch bereits mit seinem Degen um den Leib gegürtet zu sehen, und er stemmt zufrieden seine rechte Hand in die Hüfte. Dies ist die einzige Geste, die bereits etwas auf den energischen Soldat hinweist.

Görgey (1818-1916) wurde ein mit menschlicher Würde erlebtes langes Leben beschert. Nach der Waffenniederlegung sind verleumderische Spottbilder über ihn gemacht worden, doch kamen dann diese Angriffe um ihn zu Ruhe, und die zeitgenössischen Künstler verehrten ihn als den letzten überlebenden Helden und fühlten sich fast verpflichtet, ihn zu verewigen. (Alajos Strobl 1881, Barnabás Holló 1898, Fülöp László 1901)

In den vergangenen 150 Jahren gab es Perioden, in denen die gerade aktuelle Politik durch ein neu erstelltes Görgey-Monument ihre eigene Konzeption unterstützte. Auch die ikonographische Herausbildung seines Bildnisses ist in diese Zeit zu legen, in der nicht mehr die Ähnlichkeit, sondern viel mehr die Festhaltung der Idee in den Vordergrund des Kunstwerkes rückt.

Auf Aufforderung des Miskolcer Infanterieregiments im Jahre 1934 setzte Ferenc Sidló (1882–1953) das erste in der Reihe der Görgey-Denkmäler an öffentlichen Plätzen. Die Aktualität der Schaffung des kostspieligen Werkes lieferte die unsichere Lage der durch den Trianoner Beschluß abgetrennten Gebiete. Noch im gleichen Jahr wurde die Reiterstatue von Görgey in der Budaer Burg aufgestellt, die von György Vastagh angefertigt wurde. Doch den festen Charakter beschwörenden monumentalen Denkmälern war nach dem zweiten Weltkrieg die neue Geschichtsauffassung nicht hold, so verschwanden sie von den Plätzen der Öffentlichkeit. Restauriert (bzw. rekonstruiert) wurde im November 1997 in Miskolc ihrem ursprünglichen Platz nahe, doch bereits dem Portikus unseres Museums angepaßt, jene Büste aufgestellt, an der sich all das widerspiegelt, wofür der Dargestellte verehrt werden kann. Trotz dessen haben wir immer noch das Gefühl, daß es nicht gelungen ist, eine akzeptable Görgey-Ikonographie zu schaffen, und dies ist nur zum Teil eine künstlerische Mangelhaftigkeit, eher die Folge der sich ändernden Beurteilungen der Zeiten.

Gertrud Goda